
HET VOORKOMEN VAN *ENSIS DIRECTUS* (CONRAD, 1843) LANGS DE BELGISCHE EN NOORDFRANSE KUST.

F. KERCKHOF & E. DUMOULIN

Na de eerste meldingen van de Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus* van onze kust (KERCKHOF & DUMOULIN, 1987) bereikten ons talrijke nieuwe gegevens. Al deze waarnemingen zijn opgenomen in het "Natuurhistorisch Archief" (NHA) van De Strandwerkgroep en zijn desgewenst opvraagbaar. In deze bijdrage hebben wij geopteerd voor een formule waarbij we uit al de nieuwe vondsten de grote lijnen halen en de meest relevante gegevens presenteren in een soort "stand van zaken".

1. WESTKUST EN AANPALENDE FRANSE STRANDEN.

Allereerst bespreken we de westkust, lopende van Nieuwpoort tot aan de Franse grens. Van daar kregen we zeer veel waarnemingen van mevrouw M.-Th. VANHAELEN, die deze stranden frequent bezoekt. Haar eerste vondst, een vers onbeschadigd doubletje van 60 mm, deed ze op 16-IV-1987 te Koksijde. Dit is twee dagen na de vondst te Oostduinkerke van R. GOETHAELS (KERCKHOF & DUMOULIN, 1987). Sedertdien vond M.-Th. VANHAELEN regelmatig *Ensis directus*. Eerst voornamelijk te Oostduinkerke en Koksijde, later ook te De Panne. De eerste waarneming van De Panne dateert van 12-X-1987; het betrof 1 beschadigd exemplaar.

Ensis directus is nog steeds niet zo talrijk zuidwestwaarts van Koksijde, hoewel ze er nu geleidelijk aan toch meer en meer gevonden wordt. Dit blijkt o.a. uit recente waarnemingen van het strand van De Panne (M.-Th. VANHAELEN) : op 26-III, 4-IV, 11 en 12-IV-1988 respectievelijk \pm 15 niet verse doubletten (1 met door meeuwen halfweggepikt dier), \pm 20 exemplaren (6 doubletten, waaronder verse), 1 doublet (82 mm) met dier en tenslotte 10-tallen exemplaren (7 doubletten waarvan 3 met de weke delen nog aanwezig. In 't algemeen merkt M.-Th. VANHAELEN op dat exemplaren van *Ensis directus* ten zuidwesten van Koksijde niet alleen later verschenen dan te Oostduinkerke, maar dat de exemplaren er doorgaans ook minder vers, meer afgesleten en vaak beschadigd zijn. Zou dit misschien verspoeld materiaal kunnen zijn ? Een paar maal vond ze ook levende en vers dode individuen, o.a. op 19-XII-1987 1 ex-

emplaar van 85 mm te Oostduinkerke en op 16-II-1987 te Koksijde een nog levend exemplaar van 75 mm. Eerder, op 29-XI-1987, vond F. KERCKHOF te Oostduinkerke al 2 levende en 3 exemplaren met vleesresten, deze waren nogal beschadigd. Een exemplaar van 100 mm vertoonde een groeilijn op 68 mm en was waarschijnlijk van de generatie van 1986. Tegenwoordig (vanaf maart 1988) zijn verse doubletten van *Ensis directus* heel algemeen te Oostduinkerke. Er zitten exemplaren van de zomer van 1987 en van de zomer 1986 tussen, alle vers met glanzend periostracum. Ook aangepikte schelpen en exemplaren met vleesresten zijn niet zeldzaam.

Wanneer *Ensis directus* te De Panne gevonden wordt zou logischerwijze aangenomen kunnen worden dat ze ook op de aangrenzende Franse stranden zal te vinden zijn. Op 18-X-1987, tijdens een excursie langs de noordfranse kust (Flandre Maritime)* werd, noch op de strandvlakte \pm 7 km ten noordoosten van Calais noch op het strand van Bray-Dunes enig exemplaar van *Ensis directus* aangetroffen (C. d'UDEKEM d'ACQZ & E. DUMOULIN). Inmiddels zijn op deze laatste localiteit wel al verscheidene positieve waarnemingen gedaan : R. BILLIAU vond op 13-I-1988 reeds 1 levend en 5 verse doubletten ten westen van de camping te Bray-Dunes, op 12-II-1988 nogmaals 5 verse doubletten ten oosten van Bray-Dunes. Op 14-II-1988 trof M.-Th. VANHAELEN nog 1 minder vers doublet (80 mm) aan juist over de Franse grens. Op 26-II-1988 vond G. RAPPÉ 29 doubletten (4 met vleesresten) tussen Bray-Dunes en Zuydcoote. De grootste exemplaren maten toen 83 mm. Op 26-III-1988 en 4-IV-1988 zijn tussen de landsgrens en even vóór Bray-Dunes nog respectievelijk 5 en meer dan 30 doubletten (1 met vleesresten) aangetroffen (M.-Th. VANHAELEN). Het is m.a.w. duidelijk dat *Ensis directus* nu haar opmars in Frankrijk begonnen is!

Uit de data van M.-Th. VANHAELEN, aangevuld met die van anderen krijgen we het volgende beeld : het zwaartepunt van de vondsten langs de westkust ligt vermoedelijk rond Oostduinkerke. Vondsten in zuidwestelijke richting gebeurden later en de exemplaren zijn er tot nog toe minder talrijk. Toch is *Ensis directus* daar al geregeld te vinden, zelfs tot in Frankrijk. Waarschijnlijk moet zich ergens ter hoogte van het strand van Oostduinkerke een tamelijke populatie hebben opgebouwd, getuige de talrijke ver-

* dit is de kustvlakte tussen Calais en de Frans-Belgische grens.

se exemplaren die er nu algemeen zijn. Ter herinnering : ook de eerste en derde waarneming van *Ensis directus* kwam van Oostduinkerke (zie KERCKHOF & DUMOULIN, 1987). M.-Th. VANHAELEN noteert bij haar waarnemingen nog het volgende : de meeste exemplaren zijn erg beschadigd, verse schelpen vallen op door de glans van het periostracum. Zij vond ze bij eb ook meestal op het nat strand of langs de rand van de strandkellen, die dikwijls slikachtig zijn. Doorgaans wordt *Ensis directus* erg verspreid op het strand aange troffen, ze zijn in mindere mate in de vloedlijn te vinden.

2. MIDDENKUST.

Van de middenkust was *Ensis directus* nog niet eerder gemeld, dit in tegenstelling tot de west- en oostkust. De eerste vondst komt van het strand van de Halve Maan te Oostende op 5-IX-1987. Toen vond F. KERCKHOF er 2 juveniele exemplaren van 46 en 35 mm op fijn aanspoelsel. Sedert dan wordt de soort daar regelmatig gerapporteerd. Op 28-XI-1987 was er een massale stranding van duizenden voornamelijk jonge schelpjes van de generatie 1987. Deze jaarklasse had een gemiddelde lengte van 53,8 mm en een spreiding tussen 33 en 81 mm (het aantal gemeten exemplaren bedroeg 213). Er lagen ook enkele tweedejaars, afkomstig van de generatie 1986. Het grootste levende exemplaar was 113 mm lang, met een eerste jaarring op 64 mm. Bij dit massale aanspoelen valt nog het volgende te noteren : de schelpen lagen in grote aanspoelselbanken op het strand en niet in de vloedlijn. Ook lagen er talrijke verspreide individuen overal op het nat zand. Velen deden verwoede pogingen om zich terug in te graven; helemal ingraven lukte blijkbaar niet meer. Gelijkwaardige waarnemingen werden in Nederland op het strand van Scheveningen (13-XII-1987) gedaan (RAVEN, 1988). Deze auteur veronderstelt dat het voor *Ensis directus* moeilijker gaat om zich op het droge in te graven dan wanneer ondergedompeld. Na enkele dagen was al dit aanspoelsel samen met de levende exemplaren terug verdwenen. Daarna bleven er, al naar gelang de weersomstandigheden in wisselende aantallen, regelmatig schelpen van waarschijnlijk dezelfde populatie aanspoelen. Hieronder bevonden zich ook, dikwijls zwaar beschadigde, exemplaren met vleesresten. Kleine exemplaren en fragmenten spoelen vaak aan in gruisbanken, minder frequent in de vloedlijn.

Te Raversijde, westelijk van Oostende, vond R. GOETHAELS op

16-I-1988 een 30-tal verse doubletten en 1 levend exemplaar van *Ensis directus*. Ook zij vermeldt dat haar vondsten meestal beschadigd zijn.

3. OOSTKUST.

Tenslotte de waarnemingen van de oostkust. De meeste gegevens komen van C. d'UDEKEM d'ACOUZ en E. DUMOULIN. Tussen De Haan en Wenduine : verse juveniele doubletten op 7-II-1988. Op het strand van Zeebrugge werd *Ensis directus* opnieuw gevonden. Op 13-II-1988 waren daar verse, beschadigde eerstejaars doubletten en fragmenten van tweedejaars algemeen te vinden. Te Knokke-Heist lagen op 20-II-1988 enkele verse exemplaren met vleesresten, en op 4-IV-1988 nogmaals juveniele doubletjes op fijn gruis.

Samenvattend mogen we stellen dat *Ensis directus* tegenwoordig helemaal niet zeldzaam meer is. Ze wordt overal langs onze kust, van de Nederlandse tot de Franse grens, en verder tot in het noordfranse Bray-Dunes, gevonden. Er komen tevens massale strandingen van levende individuen voor. Dit wijst er op dat waarschijnlijk op diverse plaatsen vóór onze kust al vrij grote populaties moeten leven. Uit het voorgaande mogen we bovendien aannemen dat *Ensis directus* nu wel degelijk tot onze fauna is gaan behoren. In de "Lijst van de recente mariene mollusken van België" (BACKELJAU, 1986) kan dit als zodanig aangepast worden.

Literatuur.

- BACKELJAU, Th., 1986. Lijst van de recente mariene mollusken van België.- Studiedocumenten K. Belg. Inst. Natuurwet., 29 : 1-106.
- KERCKHOF, F. & E. DUMOULIN, 1987. Eerste vondsten van de Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus* (CONRAD, 1843) langs de Belgische kust.- De Strandvlo, 7(2) : 51-52.
- RAVEN, H., 1988. Steeds meer *Ensis americanus* (BINNEY) te Scheveningen.- Het Zeepaard, 48(2) : 51-52.

St. Catharinaplein, 4
8400 Oostende

De Wulk, 8
8390 Knokke-Heist